

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження: Становлення українського суспільства і української держави неможливе без урахування специфічних рис і особливостей розвитку політичної культури нашого народу. З огляду на євроінтеграційні орієнтації України важливо розглядати політичну культуру не просто як показник рівня демократії в суспільстві, але й як чинник її становлення. Політичну культуру сучасного українського суспільства визначають як фрагментарну і нецілісну, що ускладнює досягнення консенсусу всередині суспільства. Становлення української політичної культури набуває колосальної актуальності, зумовленої існуючими реаліями політичного життя України. У суспільстві відбулися вагомі зміни, свідомість нової генерації українців уже не обтяжена старими догмами, здатна сприймати і засвоювати нові зразки і норми політичної поведінки. Поняття сутності української політичної культури потребує ґрунтовного філософсько-політичного осмислення, оскільки для кожного періоду розвитку суспільства характерні свої особливості, зміни політичної культури.

Мета статті: дослідити політичну культуру, проблеми і суперечності її становлення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження: Політична культура сучасної України має пострадянський та постсоціалістичний характер. Це доводять нездатність до адекватного оцінювання власних інтересів, схильність більше розраховувати на зовнішню допомогу, ніж на власні сили, відчуження громадян від власних справ. Проте, характер сучасних політичних процесів показує, що культура поступово відновлює свої національні традиції.

На думку українських політологів (В. Андрущенко, І. Кураса, М. Михайличенка, С. Рябова та ін.), українська політична культура пов'язує різноманітні системи цінностей, інколи несумісні політичні орієнтації та діаметрально протилежні типи політичної свідомості, позитивні й негативні характеристики, включає у собі раціональні та ірраціональні чинники. Разом з тим, переважна більшість її характеристик концентрується навколо такої якості,

як демократія, народовладдя заради свободи та незалежності. Процес формування політичної культури відбувається повільно, нагромаджуючи в собі весь досвід нації. Але на конкретному етапі питання подальшого розвитку суспільства залежить від стану політичної культури народу та тих політичних традицій, на основі яких вона формується [5].

Оксана Прохоренко зазначає: «Політична культура українського народу формувалася під впливом складних та неоднозначних історичних обставин. Вона обтяжена багатьма реліктами тоталітарного минулого, а саме: багатоміжова бездержавність; розчленування української території; асиміляційні процеси; денаціоналізація; тривалий процес знищення української інтелігенції, яка є фундаментом побудови громадянського суспільства; нерозвиненість механізмів самоврядування і самоорганізації суспільства; знищення українських традицій та морально-ціннісних орієнтирів» [3, с. 58]. Значний вплив на формування та діяльність політичної культури мають політичні інститути. Головне місце серед них належить національному парламенту, який формує законодавче поле політичної та інших видів діяльності. Виконавчі та судові органи також впливають на зміст і стан національної політичної культури. Також потрібно звернути увагу на політичні партії, які намагаються нав'язати власні ідеології й цінності народу.

На політичну культуру нації суттєво впливають також неполітичні чинники: соціально-класова, етнічна, конфесійна, демографічна й професійна диференціація суспільства. Об'єктом національної політичної культури є передусім сама нація, політична сфера її життєдіяльності. Це означає, що інструментарій культури – національні цінності, ідеали, традиції впливають на політичну свідомість і поведінку її членів, суспільних груп та нації загалом. Таку думку висловлює Оксана Прохоренко у своїй праці «Сутність політичної культури та її значення...» [3].

А. Рибак головною передумовою для підняття рівня політичної культури в Україні вважає громадянське суспільство, яке повинно створити такі умови і правила ведення політики в державі, які сприяли б виробленню чіткої мотивації боротьбі за владу в інтересах суспільства. Тобто, населення через механізм виборів має створити дієвий взаємний зв'язок з владою, яку вони обирають [4].

Проте, на виборах здійснюється боротьба за владу, яка проявляється через маніпулювання людей. Для цього політики за допомогою різних прийомів викликають у людей відчуття приналежності до певного соціального потоку, а потім придушують індивідуальні та рольові регулятори і створюють умови, що викликають масову поведінку. Виборчі компанії є галуззю застосування знань методів управління соціумом за допомогою маніпулювання співвідношення регуляторів індивідуальної, рольової і масової поведінки. З іншої сторони, в країні низький рівень довіри населення до політичних партій, та й в загальному до влади. Першими під це потрапляють чиновники та депутати нижчого рівня, які, за думкою народу, персонально відповідальні за те, що робили й не робили [1].

Влада не завжди прислухається до критики з боку власних громадян і абсолютно не сприймає критику з боку опонентів. І партійні лідери традиційно зловживають своїми передвиборними обіцянками, які часто залишаються невиконаними. Також, ми бачимо, що на виборах населення голосує не за конкретні програми, а за «обличчя». Існують певні риси поведінки тих, кого обирають під час виборчої кампанії. Вони уникають однозначної прихильності до однієї якоїсь ідеології, створюють позитивний образ політика, якому властиві всі кращі людські якості та достоїнства. Тут і відображається маніпулювання народу. Ігор Пасічник звертає увагу на те, що нам обов'язково необхідні знання, які дозволяють протистояти маніпулюванню суспільною свідомістю [1].

Також підвищенню рівня політичної культури громадян сприяє розвиток інформаційного суспільства. Значно поширюється мас-медіа. В сучасному світі ЗМІ відіграють важливу роль, і не даремно їх називають «четвертою владою».

На цьому Михайло Требін акцентує особливу увагу. Адже ЗМІ не просто інформують нас про процеси, які відбуваються у світі, але й певним чином пропагують ідеї, політичні програми, які відбуваються у світі, але й певним чином пропагують ідеї, політичні програми, впливають на суспільну думку. За допомогою мас-медіа населення легко може орієнтуватись у складних політичних процесах, приймати відповідальні рішення. Через засоби масової інформації діячі політичної сфери трактують свої погляди, позиції, таким чином модифікують уявлення людей, їх політичну поведінку [6].

На сьогоднішній час політична культура знаходиться у нерозвиненому стані і характеризується у розбіжності політичних інтересів різних груп населення. Проте, за умов суверенного існування відроджується толерантність, ліберальне ставлення до держави. Через різні нестабільності громадяни негативно відносяться до політики. Також яскраво виражаються регіональні особливості. У Центральній Україні переважають помірковані політичні погляди, схильність до консенсусу у відносинах з Росією, на Західній Україні – орієнтація на країни Західної Європи, а Східна Україна орієнтована на зближення з Росією.

Отже, на основі досліджень Перфільєвої А. О. можна зробити висновок, що стратегія розвитку України повинна відповідати світоглядним та ціннісним орієнтаціям більшості українців. Для якісної трансформації політико-культурних якостей українського суспільства необхідним є послідовне зміцнення духовної, інтелектуальної, політичної свободи, реальне розширення соціального та політичного простору для виявлення громадянської активності людей, побудованого на гарантуванні толерантного ставлення до існування протилежних політичних орієнтацій, але водночас відповідального сприйняття наслідків некомпетентної політичної дії, здатної інколи зруйнувати спільні цінності й здобутки представників українського суспільства незалежно від політичних орієнтацій і вподобань, тому влада зобов'язана рішуче протидіяти ідейному впливу політичного та релігійного екстремізму на український соціум [2, с. 285]. Політична культура українського суспільства сприятиме демократичному розвитку лише за умов подолання конфронтаційної фрагментації, наявності політичної толерантності, коли орієнтація на цінності плюралізму та повагу і забезпечення прав людини будуть доповнені патріотизмом та належним ставленням до гуманних вітчизняних традицій.

Література

1. Пасічник І. Д. (2003) *Психологія політичної культури* // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог, 2003. – Вип.4 – С. 7-12 Електронний режим доступу: http://eprints.ua.edu.ua/1266/1/Pasichnyk_030412.pdf.pdf

2. Перфільєва А. О. *Політична культура як чинник модернізації українського суспільства* / Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 2 (29) 2016. - С. 282-286: Електронний режим доступу: <http://fil.nlu.edu.ua/issue/viewFile/4220/1582>

3. Прохоренко О. Сутність політичної культури та її значення у становленні громадянського суспільства в Україні / О. Прохоренко, Ю. Фролова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки. – 2013. – Вип. 10. – С. 57-68 Електронний режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_6_2013_10_8.

4. Рибак, А.І. Особливості політичної культури правлячої еліти в Україні (2005-2009 р.) / А.І. Рибак, А.В. Музичук // Актуальні питання культурології. – Рівне: Видавництво Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 8, Том 1. – 2009. – С. 67-72 Електронний режим доступу: http://eprints.oa.edu.ua/1107/1/rybak_141111.pdf

5. Рубан А. Філософсько-політична інтерпретація української політичної культури / А. Рубан // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. - 2013. - Вип. 28(2). – С. 591-595: Електронний режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvprdi_2013_28_2_108.

6. Требін, М. П. Політична культура інформаційного суспільства. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого № 8, 2011. – С. 201 – 203: Електронний режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3566/1/Trebin_201.pdf

7. Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності / Михайлина Леонівна Шумка // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса. –2016. – С. 180-198.

8. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Т.В. Гончарук, Н.В. Гнаевич, М.І. Гурик, О.М. Рудакевич, Р.Ю. Чигур, М.Л.Шумка; за ред. професора О. М. Рудакевича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 256 с.